

Andrea Zoubková, Eliška Fňukalová, Nina Kurucová

V LESKU ZLATA, V ZÁŘI BAREV

Umění podmalby ze sbírek UPM

27. 02. 2020 — 28. 06. 2020

Uměleckoprůmyslové museum v Praze – historická budova

Kurátorka: prom. hist. Helena Brožková

Edukační program k výstavě

Fenomén portrétních siluet	2
Teoretický úvod do historie siluetářství	2
Aktivity edukačního programu	6
Didaktické cíle vyučování	6
Aktivita 1: Módní doplněk se siluetou	7
Aktivita 2: Design vázy	9
Aktivita 3: Vizuální pareidolie	10
Aktivita 4: Liniové siluety	11
Další variace aktivit v kontextu výstavy podmaleb a historie siluetářství	12
Textové a pracovní materiály pro účastníky dílny	13
Pracovní list	13
Textový informační leták o historii siluetářství	13
Další inspirace	14
Informační zdroje	18

Fenomén portrétních siluet

Teoretický úvod do historie siluetářství

Slovo silueta bylo odvozeno od jména hraběte Étienna de Silhouetta (1709–1767), francouzského ministra financí a propagátora úsporné politiky – vše levné v jeho době dostalo ironické označení „á la Silhouette“.

V jeho době začaly být v mnoha zemích velmi módní jednoduché, černě stínované a levné portréty, vystřihované z papíru nebo vykryté černou barvou, kterým nakonec označení silueta začalo výhradně patřit. Sám hrabě Silhouetta byl velkým nadšencem pro stínové portréty.¹ Knížata, rodina, přátelé, hosté a dokonce i služebníci museli posloužit jako motivy do jeho sbírky.

Siluety představovaly lacinou, ale účinnou alternativu k miniaturám malovaných portrétů, která vznikla za pouhých několik minut. Umělci vytvářeli siluety dvěma technikami:

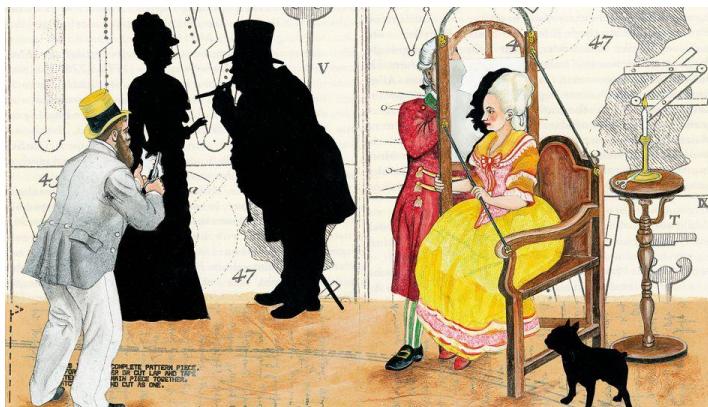
1. Siluety malovali na slonovinu, omítku, na papír nebo jako podmalbu na sklo.
2. Siluety vystříhávali nebo vyřezávali z papíru. Postava byla vystřížená z tmavého papíru a nalepená na světlé pozadí, anebo vznikl negativ/vydutý obraz/výrez, který byl podložený barevným papírem.

Princip tradičního způsobu vytváření siluetových portrétů spočíval v jejich vyřezání z lehké černé lepenky a připevnění na světlé (obyčejně bílé) pozadí. Byla to práce specializovaných umělců, tzv. siluetářů, kteří často pracovali ve stáncích na veletrzích anebo na trzích, kde konkurovali dražším miniaturistům sponzorovaným bohatými.

Aby bylo možné vysledovat přirozené kontury hlavy, byla pro vytváření siluet vyvinuta speciální stolička. Člověk, který měl být siluetovaný, si sedl do kresla vedle stolku s hořící svíčkou a druhou tvář opřel o malý polštářek ukotvený ve středu skleněné desky ve výšce hlavy. Skleněná plocha v dřevěném stojanu, na níž byl polštářek připevněn, byla výškově nastavitelná. Hlava zůstala pevně v profilové poloze a umělec za skleněnou deskou, na které měl připevněný papír, byl schopný přesně načrtit stín, který vrhala hlava. Takto získané siluety byly skutečně dokonalé.⁴

Obrázek 1: Etiénne de Silhouette²

Obrázek 2: Tvorba siluety³

¹ BROŽKOVÁ, Helena. V lesku zlata, v září barev. Umění podmalby na skle ze sbírek UPM v Praze. Katalog k výstavě, 1. vydání. Praha: Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 2020; 271 stran. ISBN: 978-80-7101-188-0.

² Autor neznámý. [online, cit. 16.4. 2020]. Dostupné z: <<https://bookshelf.mml.ox.ac.uk/wp-uploads/2014/12/silhouette5.jpg>>

³ Schautz, Irmela: SPIEGEL Wirtschaft. 12.8. 2012 [cit. 17.4. 2020]. Dostupné z: <https://cdn.prod.www.spiegel.de/images/530e8b15-0001-0004-0000-00000372616_w948_r1.77_fpx67.54_fpy55.jpg>

⁴ Universität Regensburg: Die Silhouettenkunst im 18. Jahrhundert [online]. 6.9. 2019 [cit. 20.4. 2020]. Dostupné z: <<https://www.uni-regensburg.de/bibliothek/bilderbogen/schwarze-kunst/silhouettenkunst/index.html>>

Aby bylo možné takto získané obrysy zmenšit, použila se niťová síť anebo speciální zařízení, tzv. pantograf, který vynalezl Christoph Schreiner v roce 1603.

Obrázek 3: Mechanismus pantografu⁵

Je to cenný nástroj, se kterým je možné kresbu kopírovat, zmenšovat nebo zvětšovat a přitom zachovat přesný poměr vzdáleností mezi jednotlivými částmi tváře. Tato metoda umožnila zmenšit siluetu na centimetr. Obrysy byly většinou vyplňeny černým inkoustem, vystřízeny a přilepeny na bílý papír, aby se zvýšil kontrast. Toto umění uchvátilo ženy i muže šlechtického původu i příslušníky vyšší střední třídy. Jednoduchá a rychlá metoda zachycení lidí na papír umožnila výrobu ve velkém.⁶

Okolo roku 1780 se objevila nová profese: siluetář vytvářel siluety s velkou dávkou zručnosti podle vlastních schopností bez použití speciální stoličky. Takové siluety byly velice brzy ještě populárnější. V tomto okamžiku se umění siluety dostalo k obyčejným lidem a doslova tam rozkvetlo. Siluety nechyběly v žádné domácnosti. Vytvářely se rodinné portréty do alb.⁷ Kromě osobních portrétů se tvořily i „národní“ portréty známých lidí. Portrétní siluety představovaly také příležitostné dárky a upomínky.

Obrázek 4: Silueta ženy v kloubouku, v rámu nápis „Vergiss mein nicht“ („Nezapomeň na mne“)⁸

Snaha vlastnit portrét z profilu je stará jako lidstvo samo, neboť jako věrný obraz může uchovat živou památku na jiného člověka. Slovo silueta vzniklo ve Francii v polovině 18. století, ale samotná technika je mnohem starší.

⁵ Pantograph. Wikimedia Commons [online]. [cit. 20.4. 2020] Dostupné z:

<<https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Ftheraderwiki.com%2Fen%2FPantograph&psig=AOvVaw11oFXOTCKS0WUpswP6zZG2&ust=1586041447786000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCMi5iZCvzegCFQAAAAAdAA>>

⁶ Universität Regensburg: Die Silhouettenkunst im 18. Jahrhundert [online]. 6.9. 2019 [cit. 20.4. 2020]. Dostupné z:

<<https://www.uni-regensburg.de/bibliothek/bilderbogen/schwarze-kunst/silhouettenkunst/index.html>>

⁷ VIESER, Michaela: Die Billig-Gemälde der Geizigen [online]. SPIEGEL Wirtschaft. 12.8. 2012 [cit. 17.4. 2020]. Dostupné z:

<<https://www.spiegel.de/wirtschaft/ausgestorbene-berufe-silhouettenschneider-a-842810.html>>

⁸ Exponát z výstavy V LESKU ZLATA, V ZÁŘÍ BAREV, Umění podmalby ze sbírek UPM, Sbírka UPM, inv. č. 14 381.

V naší kulturní tradici dokonce existuje mýtus o vzniku první siluety. Vznik obrazu pomocí obkreslení stínu zachycované postavy popisuje římský přírodovědec a filozof Plinius starší v knize *Historia Naturalis*:

„Řekové sami míní, že původ malířství je v Sikyoně neb Korinthu, ale to byly jen obkreslovány obrypy člověka jako siluety. První malířství bylo tedy stínové, druhé monochromatické, tj. jedné barvy, jak se kreslí ještě nyní.“⁹

Okolo roku 1860 byly siluety nahrazeny lacinější a modernější fotografií. Fenomén siluety a jejího technologického vzniku však zůstal živým tématem i v těchto dobách. Například fotograf Oscar Gustave Rejlander (1813–1875) ve své fotografii s názvem První negativ (1856) odkazuje na zmíněný Pliniův mýtus o vzniku prvního obrazu.

Obrázek 5: Oscar Gustav Rejlander: První negativ (1857)¹⁰

To neznamená, že dnes siluetu již neznáme. Je to fenomén, který se využívá v mnoha oborech. Ve filmu, divadle, módě, grafice, reklamě či na dopravních značkách. Je častý i v umění. Ve své tvorbě se siluetou pracují i současní tvůrci jako například americké umělkyně Kara Walker či Bianca Levan, japonská umělkyně Nahoko Kojima či britský umělec Rob Ryan.

Obrázek 6: Kara Walker, 2015¹¹

Obrázek 7: Nahoko Kojima, 2013¹²

⁹ PLINIUS CAECILIUS SECUNDUS, Gaius. Kapitoly o přírodě: z díla *Naturalis historiae libri*, sv. 37. Praha: Svoboda, 1974. Antická knihovna (Svoboda), s. 266.

¹⁰ Oscar Gustav Rejlander - The First Negative (1857) – Detail [online]. Creative Commons. [cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <<https://www.flickr.com/photos/centralasian/5491552663>>

¹¹ Kara Walker: The Kataswof Karavan. [online] Foto Alex Marks. [cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <<http://www.karawalkerstudio.com/2015-1>>

¹² Nahoko Kojima: Cloud Leopard. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <http://www.journal-du-design.fr/content-thumbnails/uploads/2013/06/Nahoko-Kojima-tt-width-620-height-466-lazyload-0-crop-1-bgcolor-000000-except_gif-1.jpg>

Obrázek 8: Bianca Levan¹³

Obrázek 9: Rob Ryan, 2015¹⁴

¹³ Bianca Levan: Handcut Paper. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <<https://biancalevan.com/revival-bianca-levan>>

¹⁴ Rob Ryan: Ladderkiss. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <<https://robryanstudio.com/archive/ladderkiss-2/>>

Aktivity edukačního programu

Připravený edukační program sestává ze tří individuálních aktivit. Základem těchto aktivit je práce s vlastní siluetou. Vzhledem k potřebě obkreslit si svou siluetu je ideální pracovat ve dvojici, ale připravili jsme i variantu pro jednotlivce. Výsledkem těchto aktivit je předmět, který si účastníci mohou odnést domů.

Dále jsme připravily jednu aktivitu společnou, na které by měli participovat všichni účastníci dílny a měla by být i prostředníkem jejich vzájemné komunikace. Artefakt se bude vytvářet v průběhu celého dne a na jeho konci bude záznamem přítomnosti a aktivity všech účastníků, kteří do něj zasáhli.

Materiální zázemí pro dílnu: cca 3 větší zrcátka, lis na výrobu placky (vlastní KVV PedF UK: rozměr placek 37 mm, rozměr obrázku 49 mm), pracovní stoly a pracovní plocha na zemi, stojan nebo štendr, na který bude možné připevnit informační údaje o dílně a případně na provázeck pomocí kolíčků připevnit hotová díla účastníků

Souhrn materiálu pro všechny aktivity v dílně: psací potřeby – pastelky, fixy, tužky; barevné papíry, čtvrtky, samolepicí barevné folie; nůžky, nůžtičky, řezáky; lepidla; materiál pro výrobu placek a spínací špendlíky; lepicí pásky, předtištěné papíry A4 s pravidelnou sítí, předtištěné podklady pro výrobu placek se zobrazenou kružnicí vyznačující čelní část placky

Didaktické cíle vyučování

Rozvíjené znalosti: silueta ve výtvarném umění, technologie získání, přenosu siluety a změny její velikosti

Rozvíjené dovednosti: kresba, jemné motorické dovednosti – stříhání, realizace vlastního návrhu

Rozvíjené kompetence: sebepoznávání, komunikace, schopnost spolupráce

Aktivita 1: Módní doplněk se siluetou

Návštěvník si vytvoří svou vlastní zmenšenou siluetu z papíru, kterou využije na návrh vlastního módního doplňku. Může si vytvořit moderní placku nebo brož podle své představy, ať už elegantní nebo historizující.

Obrázek 10: Silueta Miloše Zemana¹⁵

Obrázek 11: Silueta Karla Schwarzenberga¹⁶

Obrázek 12: Příklad placek jako módních doplňků¹⁷

Obrázek 13: Elegantní brož se siluetou¹⁸

Další inspirace a podklady:

Tvorba elegantní brože:

<http://www.martaorti.com/?portfolio=the-stage-of-the-soul>

Ilustrativní postupy na tvorbu siluet:

<https://www.youtube.com/watch?v=qMumm5qyTUs>

https://www.youtube.com/watch?v=T7z_z4lURY4

¹⁵ Jan Ignác Říha: Miloš není můj prezident. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <https://t.cncenter.cz/ras-cz/3-origin-1533348.jpg?t=LzEyMDB4NjlzL3NtYXJ0&h=8Rdfw1OMXx8CsOzH-ya_pA&e=2145916800&v=1>, archiv autorek

¹⁶ Anonymní: Karel není můj prezident. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z:

<<https://img.cncenter.cz/img/3/full/1532491.jpg>>

¹⁷ Linda Wary Meyers: Kolekce placek. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z:

<<https://i.pinimg.com/originals/df/b1/a9/dfb1a9fa2ab8a4bd5a5dfb85c2ab479a.jpg>>

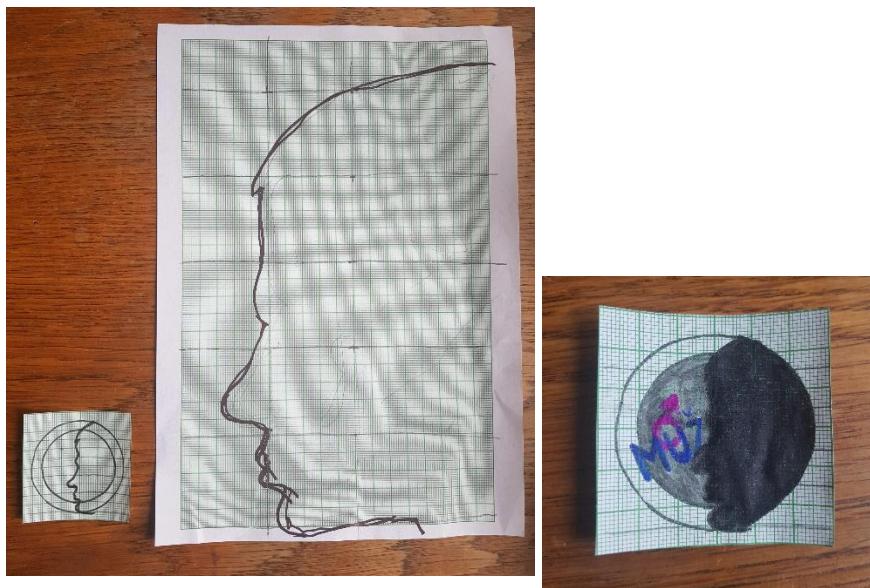
¹⁸ Marta Ortí: Brož. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <http://www.martaorti.com/wp-content/uploads/2016/04/The-stage-of-the-soul_Marta-Ortí_7.jpg>

Materiál pro účastníky:

- Materiál pro výrobu placek (horní a spodní část, krycí čirá vrstva)
- Spínací špendlíky pro brože
- Kolečka vyřezaná z tvrdého kartonu a lepicí páiska (mohou být spojena dohromady již v rámci přípravy na akci)
- Papíry A4 s předtištěnou pravidelnou sítí
- Papíry nařezané na velikost placek s předtištěnou pravidelnou sítí a vyznačenými kružnicemi indikujícími obvod obrázku (49 mm) a obvod viditelné plochy placky (37 mm)
- Barevné papíry, čtvrtky, lepicí folie, pauzovací papír
- Nůžky, nůžtičky, rezáky
- Fixy a psací potřeby
- Lepidlo a papírová lepicí páiska
- Případně další materiál na zdobení broží

Postup práce:

1. Účastník obkreslí svůj profil na papír A4 s pravidelnou čtvercovou sítí.
2. Získaný profil zmenší za pomoci pravidelné sítě na papír velikosti placek nebo broží.
3. Se zmenšenou siluetou dále pracuje dle svého uvážení – vybarvuje, vystřihuje a lepí z barevných papírů, dotváří barevnými plochami i psaným textem
4. Připravený podklad se na speciálním stroji zataví do placky, nebo přilepí na tvrdý podklad a účastník si ho odnáší domů.

Obrázek 14: Didaktická zkouška – vlastní ověření postupů pro tvorbu své placky¹⁹

Varianty postupu:

Pro stydlivé, osamělé a spěchající:

Profil účastník neobkresluje podle svého vlastního profilu, ale podle připravených fotografií z profilu, které jsou vytiskeny na kartony a vystříženy. Tyto kartony lze také využít k demonstraci pracovního postupu.

¹⁹ Archiv autorek

Aktivita 2: Design vázy

Aktivita využívá princip optického klamu Rubinovy vázy při navrhování papírové vázy s vlastním motivem dekoru.

Princip Rubinovy vázy je pojmenován po dánském psychologovi a fenomenologovi Edgaru Rubinovi (1886–1951). Ten se zabýval holistickým vnímáním, které bylo také nazýváno „Gestalt“ (z něm. tvar, forma, podoba) a mělo vliv na pozdější formování Gestalt (Tvarové) psychologie. Ve své studii rozdělil jakýkoli obraz vnímaný člověkem na postavu a pozadí. Postava je tím, na co je naše pozornost zaměřena, a pozadí je všechno ostatní. Aby ukázal, že postavička a pozadí se navzájem vylučují, vytvořil Rubin známý výkres, který může být čten buď jako obraz vázy, nebo jako obraz dvou osob, v závislosti na tom, na co se divák soustředí.

Obrázek 15: Rubinova váza – kalich nebo dvě hlavy?²⁰

Materiál: barevné papíry, pauzovací papíry, barevné lepicí folie, nůžky, psací potřeby, lepidla

Postup práce:

1. Účastník překreslí svůj profil na dva papíry velikosti A4 a vystřihne je.
Může postupovat i jinak: papír A4 svisle přeloží, obkreslí hlavu z profilu na jednu polovinu přeloženého papíru tak, že nos směruje ke skladu papíru, a po obrysové linii obkreslený profil hlavy vystřihne (papír je stále složený, stříhá 2 vrstvy papíru najednou). Po rozložení papíru mezi dvěma zrcadlovými siluetami vznikne váza. Pro další práci je možné využít jak siluety, tak i vázu.
2. Připravené siluety nalepí na papír, čímž v prostoru mezi nimi vznikne obrys vázy či kalichu. Může také nalepit vázu získanou výše popsaným způsobem doprostřed papíru a po stranách vázy naopak vzniknou dvě zrcadlové siluety.
3. Nádobě vytvoří podle svého uvážení dekor.

Obrázek 16: Didaktická zkouška - vlastní ověření postupů pro tvorbu Rubinovy vázy²¹

²⁰ Rubin Vase. Wikimedia Commons [online]. [cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b5/Rubin2.jpg>>

²¹ Archiv autorek

Varianty postupu:

Pro stydlivé, osamělé a spěchající:

Profil účastník neobkresluje podle svého vlastního profilu, ale podle připravených fotografií z profilu, které jsou vytištěny na kartony a vystříženy. Tyto kartony lze také využít k demonstraci pracovního postupu.

Aktivita 3: Vizuální pareidolie

Po vytvoření svého profilu využijeme jev zvaný paraeidolie, při kterém dochází k dotváření vnímaných neurčitých podnětů do smysluplných obrazů za pomocí fantazie. Výsledek může evokovat například krajinu, list nebo strom.

Materiál: barevné papíry a čtvrtky, pauzovací papíry, nůžky, psací potřeby

Postup práce:

1. Účastník překreslí svůj profil na dva papíry velikosti A4 a vystřihne je.
Může postupovat i jinak: papír A4 svisle přeloží, obkreslí hlavu z profilu na jednu polovinu přeloženého papíru tak, že nos směruje ke skladu papíru, a po obrysové linii obkreslený profil hlavy vystřihne (papír je stále složený, stříhá 2 vrstvy papíru najednou). Po rozložení papíru mezi dvěma zrcadlovými siluetami vznikne váza. Pro další práci je možné využít jak siluety, tak i vázu.
V nejlepším případě využije materiál, který mu zbyl po tvorbě Rubinovy vázy.
2. Připravené siluety, případně vázu, nalepí libovolným způsobem na papír, čímž mu v prostoru mezi nimi vznikne objekt – skvrna.
3. Tento objekt dále interpretuje vlastní kresbou a dalšími libovolnými zásahy.

Obrázek 17: Didaktická zkouška - vlastní ověření postupů pro tvorbu vizuální pareidolie – krajina, list, strom²²

Varianty postupu:

Pro stydlivé, osamělé a spěchající:

Profil účastník neobkresluje podle svého vlastního profilu, ale podle připravených fotografií z profilu, které jsou vytištěny na kartony a vystříženy. Tyto kartony lze také využít k demonstraci pracovního postupu.

²² Archiv autorek

Aktivita 4: Liniové siluety

Tato aktivita je celodenní a společná všem návštěvníkům.

Obrázek 18: Provázkové siluety²³

Materiál: provázky, vlny nebo bavlnky různých barev, struktur a průměrů, velkoformátová čtvrtka nebo balicí papír, psací potřeby, fixy a pastelky, tekuté lepidlo typu Herkules

Postup práce: Na velkoformátový papír vytváří návštěvníci obrysy svých hlav a těla. Mohou je obkreslovat nebo se profily mohou vytvářet pomocí barevných provázků lepených na papír. Aby na sebe jednotlivé profily lidí navazovaly, provázek by se neměl přestříhat. Z vlastní didaktické zkoušky usuzujeme, že ve výtvarné dílně dojde úspěchu spíše zpracování kresbou, jelikož práce s tekutým lepidlem je náročnější na čistotu tvůrce i výsledného díla. V případě menší skupiny by byla modelovaná kresba provázkem zajímavou technikou, která návštěvníkům přinese zážitek z jiných řemeslných kvalit v tvůrčím procesu.

Obrázek 19: Didaktická zkouška - vlastní ověření postupů pro provázkové siluety²⁴

²³ Suschaa: Wool face. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <<https://www.photocase.com/photos/2117752-wool-face-thread-wool-thread-string-material-blue-photocase-stock-photo>>

Spotlight: Pure wool french knitted silhouettes. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z:

<<https://www.spotlightstores.com/medias/pure-wool-french-knitted-silhouettes-project.jpg?context=bWFzdGVyfHJvb3R8MjA1MTYyfGIyYwdfIIL2pwZWd8cm9vdC9oNDIvaGlzLzEwMTcwMjg3ODE2NzM0L3B1cmUtd29vbC1mcmVuY2gta25pdHRIZC1zaWxob3VldHRIcy1wcm9qZWN0LmpwZ3w3NjM0ZmViMzl2MzlyZWE0NjBmZTM2NTg2ZGI0YThlODImMzdkYzUwMDhkOWQ5YmEyMzEwYzg5NDA2YjgzMzBh>>

²⁴ Archiv autorek

Další variace aktivit v kontextu výstavy podmaleb a historie siluetářství

Siluety mohou být získány i způsobem věrnějším historickému postupu, ale obtížnějším na realizaci. Součástí dílny může být ztemnělý prostor/budka/konstrukce překrytá tmavou látkou s židličkou, na který se portrétovaný posadí a je osvětlen z profilu bodovým zdrojem světla (baterkou, lampičkou). Za ním je umístěna nástěnka, na kterou je připevněn papír. Na tento papír další osoba obkreslí siluetu vrženého stínu, papír se jednoduše sejmeme a se siluetou je možné dále pracovat na aktivitách.

Obrázek 20: Technologie přenosu siluety²⁵

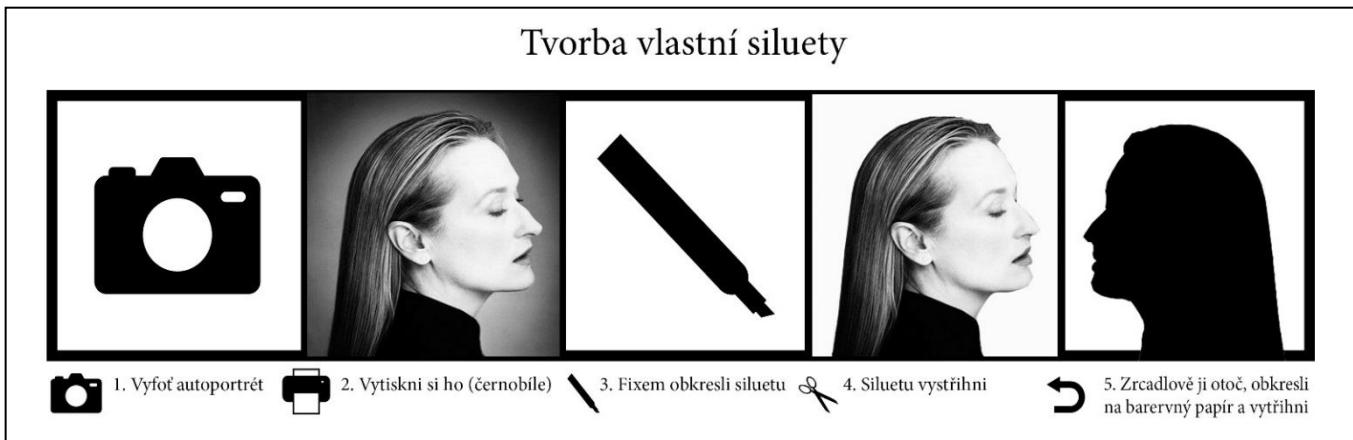
Technologií podmaleb se lze přiblížit vyškrabáváním siluety do vrstvy tuše nanesené na papíru, který je pomalovaný voskovkami. Individuální příprava takového podkladu je náročnější (zasychání), ale mělo by být možné koupit papíry, které mají tytéž vlastnosti a prorývaná plocha má bílou barvu.

---

²⁵ Marta Ortí: Brož. [online, cit. 20.4. 2020] Dostupné z: <http://www.martaorti.com/wp-content/uploads/2016/04/The-stage-of-the-soul_Marta-Ortí_3.jpg>

Textové a pracovní materiály pro účastníky dílny

Pracovní list

Obrázek 21: Návod pro návštěvníky na doma²⁶

Textový informační leták o historii siluetářství

V LBSKU ZLATA, V ZÁŘI BAREV: Umění pod malbu se sbírkou UPM
Informační leták pro návštěvníky

Fenomén portrétních siluet

Silueta bylo odvozeno od jména hraběte Etienne de Silhouette (1708–1787), francouzského ministra financí a propagátora úsporné politiky – vše levné v jeho době dostalo ironické označení „la Silhouette“.

V té době mohly být v mnoha zemích velmi módní jednoduché, černé stínované a levné portréty, vystříhané z papíru nebo vykryté černou barevou, kterým na konci osmnáctého století začalo výhradně použít. Během krátkého období byly velkým nadějením pro stínové portréty. Králové, rodiny, přátelé, hosté a dokonce i služebníci museli poslušnější jako motýly do jeho sbírky.

Siluety predstavovaly lečinu, ale i činnou alternativu k miniaturním malovaným portrétem, která vznikala za pouhých několik minut. Umělci vytvářeli siluety dvěma technikami:

- 1. Siluety malovali na slonovinu, omítku, na papír a nebo jako podmalbu na sklo.
- 2. Siluety vystříhávali a nebo vyřezávali z papíru. Postava byla vystřížená z tmavého papíru a následně na světlé pozadí, a nebo vanilkovou nebo výkrovou obrazovou, který byl podložený barevným papírem.

Tradičním spůsobem vytváření siluetových portrétů bylo využít je s lehkou černou lepenkou a připevnit na světlé (obydlené bílé) pozadí. Bylo to práce speciálních umělců, tzv. siluetářů, často pracujících ve stánkách na vlečkách snehu na tržišti, kde konkurovali drážďanským miniaturnistům sponzorovaným bohatými.

Obrázek 1: Etienne de Silhouette¹   Obrázek 2: Tvorba siluety²

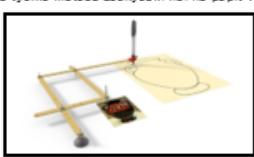
Aby bylo možné vysledovat přirozené kontury hlavy, vymysleli pro vytváření siluet speciální stoličku. Před osobou, která měla být siluetována, byla postavena svíčka, same osoba si sedla do křesla s opětou si tváří o malý polštářek, který byl připevněný ve stínu u skleněné desky ve výšce hlavy. Skleněná plocha v dřevěném stojanu byla nastavitelná. Hlava mohla pevně v profilové poloze a umělec stojící za skleněnou deskou, na které měl připevněný papír, byl schopen přesně nadechnout stín, který vrhala hlava. Tento silikonové siluety byly skutečně dokonalé.

27.3.2020 — 28.8.2020

V LBSKU ZLATA, V ZÁŘI BAREV: Umění pod malbu se sbírkou UPM
Informační leták pro návštěvníky

Obrázek 3: Mechanismus pantografu

Aby bylo možné takto silikonové obrazy změnit, používalo se nitkové síť nebo speciální zařízení, tzv. pantograf, který vynalezl Christoph Scheiner v roce 1608. Je to cenný nástroj, se kterým je možné kresbu kopírovat, změňovat a nebo zvětšovat, a přitom zachovat písňový poměr vzdáleností mezi jednotlivými částmi tváře. Tato metoda umožnila změnit siluety na centimetr. Obrazy byly vživo využívány výčným inkoustem, vystřížené a přilepené na bílý papír, aby byly výšší kontrast. Toto umění uchvatilo ženy i muže šlechty i vysokostřední třídy. Jednoduchá a rychlá metoda zachycení lidí na papír vedla k značnému rozšíření množství výroby.

Obrázek 3: Mechanismus pantografu

Okoř roku 1780 se objevila nová profese - siluetář, který vytvářel siluety s velkou dárkovou zručností podle vlastního úsudku a bez použití speciální stoličky. Takové siluety byly brzy ještě populárnější. V tomto okamžiku se umění siluet dostalo k obyčejným lidem a doslova tam rosklovalo. Nechybely v žádné domácnosti. Vytvářely se rodinné portréty do alba. Kromě těch osobních se tvořily i národní portréty známých lidí. Portrétní siluety představovaly také příležitostná dárky a upomínky.

Obrázek 4: Silueta Jerryho v knize, pořízení 10. včetně siluety doprovázející nápis „Virgo mea nichil“ („Nezapomen na mne“).³

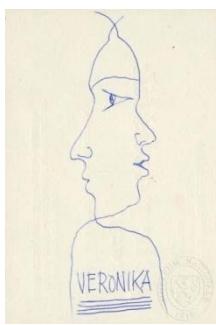
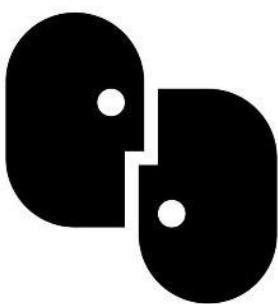
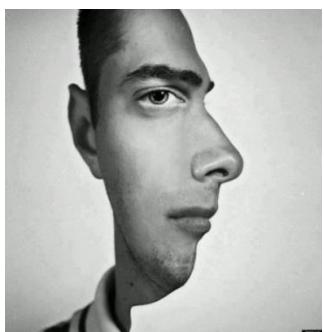
²⁶Archiv autorek

¹ <https://dp04.infopuk.ru/uploads/ex074d/00071fb4-c80615be/img10.jpg>

² https://cdn.orgd.www.silhouette.de/images/S304silhouette-0001-0004-0000-00000072818_w620_h408138531_f0a7_54_f065.jpg

³ Ze sbírky UPM v Praze, inv. č. 14 881, Katalog k výstavě V LBSKU ZLATA, V ZÁŘI BAREV, Umění pod malbu se sbírkou UPM.

Další inspirace

Zdroje obrázků další inspirace

1. <https://melcer.cz/pohlednice/hans-weinstein-dve-siluety>
2. https://wiki.rvp.cz/Knihovna/V%C3%99DROBKY_S_D%C4%9ATMI/Silueta_profilu
3. <https://www.pngkey.com/maxpic/u2t4r5y3a9i1q8w7/>
4. <https://www.pinterest.com/pin/117656608986457950/>
5. <https://paintingvalley.com/download-image#body-line-drawing-12.jpg>
6. <http://icon-library.com/icon/head-silhouette-icon-11.html>
7. <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/man-and-woman-faces-in-one-line-drawing-style-vector-24775490>
8. <https://www.carredartistes.com/en/art-online-gallery-contemporary-artist-karl-gustavsen/3988-jeune-fille-de-profil.html>
9. <http://collections.vam.ac.uk/item/O1102293/profil-en-face-photograph-bayer-herbert/>
10. <https://www.shutterstock.com/cs/image-illustration/art-colorful-floral-silhouette-profile-beautiful-173807648>
11. <http://clipart-library.com/clip-art/man-face-profile-silhouette-6.htm>
12. <https://www.google.com/url?sa=i&url=http%3A%2F%2Fwww.esbirky.cz%2Fpredmet%2F331027%3FsearchParams%3D%257B%2522filter%2522%253A%257B%2522fund%2522%253A%255B%2522330881%2522%255D%257D%252C%2522order%2522%253A%2522name%2522%252C%2522itemsPerPage%2522%253A%24%252C%2522path%2522%253A%2522eJx9kMsKwjAQRX8lZF1pQ6HVbt0lrg3LmIz2tB0lmI1OK%255C%252FG%252BKj%252BNwNzOWeM7MZKloGaEEXGqSw5Gikholo7KyyrgQaUa2w9gEeVyHC43F5iQaqJC1YnjEWPapW3CUJsNZlDJMkjTuDa8iELFFV5oSCfGQqE1LCA0th4WDa3IfdUVYZ%255C%252FGvC46AwCmVJNkufRh7rKSyHh1DttHxtG6xzU7nRGspfOP%252BcbqfaWnhcADx5aZpMp%252BMH1lrUtwNt%255C%252F8rYO5TfqvcGJY9vNfSvvQKydoSF%2522%257D%26sequencePointer%3D3&psig=AOvVaw2wLSmMysU1BshtxCzdhyG&ust=1585185231043000&source=images&cd=vfe&ved=0CAkQjhxqFwoTCIj8lpi6tOgCFQAAAAAdAAAAABAE>
14. <https://www.shutterstock.com/fr/image-vector/two-girls-long-hair-looking-each-791959504>
15. <https://www.centraltest.com/solutions/Professional-Profile-2>
16. <https://www.makirinka.net/school-of-animation-arts-design.html>
17. <https://www.canstockphoto.com/human-head-concept-cutout-for-psychology-60252494.html>
18. <https://www.canstockphoto.com/papercut-woman-head-with-spring-flowers-67884254.html>
19. <https://www.pinterest.com/pin/74098356344881726/>
20. <https://www.pinterest.co.uk/pin/387591111677458131/>
21. <https://www.pinterest.co.uk/pin/492229434276122096/>
22. <https://www.pinterest.com/pin/293859944437057894/>
23. <https://www.pinterest.com/pin/4805482202734715564/>
24. <https://www.pinterest.com/pin/504966176944903569/>
25. <https://www.frankart-deco-design.com/collections/gift-collections/products/frankart-style-art-deco-nymph-head-bookends-black-all-metal-a-pair-made-in-usa>
26. <https://www.istockphoto.com/vector/woman-head-silhouette-beautiful-female-face-in-profile-vector-illustration-flat-gm1174479792-326668252>
27. <https://www.photocase.com/photos/2117752-wool-face-thread-wool-thread-string-material-blue-photocase-stock-photo>
28. https://www.pngitem.com/middle/hwxTij_diu-project-head-silhouettes-clip-art-hd-png/
29. <https://en.fishki.net/3041418-this-sculptor-bends-metal-wire-into-incredible-sculptures-of-historical-figures.html>
30. <https://www.alamy.com/geometry-of-soul-series-composition-of-profile-lines-of-human-head-on-the-subject-of-education-science-technology-and-graphic-design-image274629753.html>
31. <https://www.artsy.net/artwork/joseph-janson-double-profile>
32. <https://www.flickr.com/photos/polyscene/232011507/in/photostream/>

33. <https://www.pinterest.com/pin/445223113159685874/>
  34. https://society6.com/product/close-noir_print?sku=s6-4000075p4a1v45
  35. <https://www.istockphoto.com/vector/silhouettes-of-two-head-gm1203764478-346100169>
  36. [https://trigger.photoshelter.com/image/I0000EqHDyNg3QWk](https://www.alamy.com/stock-photo-two-colored-head-silhouette-psychology-concept-79441018.html?pv=1&stamp=2&imageid=57038A6C-ACE3-4539-87A7-1C6836074F98&p=95540&n=0&orientation=0&pn=1&searchtype=0&lsFromSearch=1&srch=foo%3dbar%26st%3d0%26pn%3d1%26ps%3d100%26sortby%3d2%26resultview%3dsortbyPopular%26npgs%3d0%26qt%3dsilhouette%26qt_raw%3dsilhouette%26lic%3d3%26mr%3d0%26pr%3d0%26ot%3d0%26creative%3d%26ag%3d0%26hc%3d0%26pc%3d%26blackwhite%3d%26cutout%3d%26tbar%3d1%26et%3d0x0000000000000000000000%26vp%3d0%26loc%3d0%26imgt%3d0%26dtfr%3d%26dtt%3d%26size%3d0xFF%26archive%3d1%26group%3d%26pseudoid%3d%26a%3d%26cdid%3d%26cdsrt%3d%26name%3d%26qn%3d%26apalib%3d%26apalic%3d%26lightbox%3d%26gname%3d%26gtype%3d%26xstx%3d0%26simid%3d%26saveQry%3d%26editorial%3d1%26nu%3d%26t%3d%26edoptin%3d%26customgeopic%3d%26cap%3d1%26cbstore%3d1%26vd%3d0%26lb%3d%26fi%3d2%26edrf%3d%26ispremium%3d1%26flip%3d0%26pl%3d
37. <a href=)
  38. <https://www.peaceofpistudio.com/2013/05/profiles-i-stitched-silhouette-thread.html>
  39. <https://pixers.cz/fototapety/zena-profil-silueta-uces-s-ovocem-pro-svuj-design-30810974>
  40. <https://pixabay.com/cs/vectors/%C4%8Dlov%C4%9Bk-profil-silueta-mu%C5%BEi-d%C3%AD%C4%9B-4335943/>
  41. <https://www.visitdevon.co.uk/whats-on/art-exhibition-silhouettes-p2860053>

Informační zdroje

BROŽKOVÁ, Helena. *V lesku zlata, v září barev. Umění podmalby na skle ze sbírek UPM v Praze*. Katalog k výstavě, 1. vydání. Praha: Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 2020; 271 stran. ISBN: 978-80-7101-188-0.

PLINIUS CAECILIUS SECUNDUS, Gaius. Kapitoly o přírodě: z díla Naturalis historiae libri, sv. 37. Praha: Svoboda, 1974. Antická knihovna (Svoboda).

VIESER, Michaela. *Mastičkáři, čichači kávy, brabenáři, aneb, Čím se živili naši předkové*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-4028-7.

KEMP, Simon: Great french lives: Etienne de Silhouette [online]. Adventures on the Bookshelf. 23.9. 2015 [cit. 20.4. 2020].

Dostupné z: <<https://bookshelf.mml.ox.ac.uk/2015/09/23/great-french-lives-etienne-de-silhouette/>>

ORTÍ, Marta: The stage of soul [online]. Contemporary jewelry. [cit. 20.4. 2020].

Dostupné z: <<http://www.martaorti.com/?portfolio=the-stage-of-the-soul>>

PLEBANOVÁ, Martina: Silueta, umění 18. století [online]. FLER blog. 11.5. 2016 [cit. 22.4. 2020].

Dostupné z: <<https://www.fler.cz/blog/silueta-umeni-18-stoleti-38401>>

Universität Regensburg: Die Silhouettenkunst im 18. Jahrhundert [online]. 6.9. 2019 [cit. 20.4. 2020].

Dostupné z: <<https://www.uni-regensburg.de/bibliothek/bilderbogen/schwarze-kunst/silhouettenkunst/index.html>>

VIESER, Michaela: Die Billig-Gemälde der Geizigen [online]. SPIEGEL Wirtschaft. 12.8. 2012 [cit. 17.4. 2020].

Dostupné z: <<https://www.spiegel.de/wirtschaft/ausgestorbene-berufe-silhouettenschneider-a-842810.html>>

Wikipedia contributors: Étienne de Silhouette [online]. 17.5. 2019 [cit. 16.4. 2020].

Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89tienne_de_Silhouette>

Wikipedia contributors: Pantograph [online]. 25.3. 2020 [cit. 20.4. 2020].

Dostupné z: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Pantograph>>

Wikipedia contributors: Rubin vase [online]. 14.3. 2020 [cit. 16.4. 2020].

Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Rubin_vase>

Wikipedia contributors: Scherenschnitt [online]. 17.3. 2020 [cit. 18.4. 2020].

Dostupné z: <<https://de.wikipedia.org/wiki/Scherenschnitt>>

Wikipedia contributors: Silhouette [online]. 20.3. 2020 [cit. 16.4. 2020].

Dostupné z: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Silhouette>>